

=

Nimistöntutkijain kansainvälinen tapaaminen Leipzigissä

Nimistöntutkimuksen huomattavimpia kansainvälisiä tapahtumia ovat joka kolmas vuosi järjestettävät maailmankongressit; viime aikoina ne ovat koonneet yhteen jopa yli puolen tuhatta nimistöstä kiinnostunutta tutkijaa. Tämän vuoden elokuussa Leipzigin Karl Marx -yliopistossa kokoontunut kongressi oli järjestyksessä jo viidestoista.

Kongressipaikoista päättää alan kansainvälinen yhteistyökomitea ICOS (International Committee of Onomastic Sciences), joka oikeastaan voi kokoontua koko laajuudessaan vain kongressien yhteydessä. Järjestäjinä ovat yleensä olleet sellaiset yliopistot, joissa nimistöntutkimuksella on vakiintunut asema.

Leipzigin Karl Marx -yliopiston nimistöntutkijoiden ryhmä, jonka kärjessä ovat olleet professorit Ernst Eichler, Wolfgang Fleischer ja Hans Walther, tunnetaan onomastikkojen piirissä hyvin. Nimistöntutkijoita on kyllä muualakin DDR:ssä, etenkin Berliinin tiedeakatemian piirissä, Zwickaun pedagogisessa korkeakoulussa ja Friedrich Schiller -yliopistossa Jenassa, mutta Leipzigin keskeinen asema näkyy selvästi esim. alan julkaisuissa. Juuri Leipzigissä syntyy mm. *Namenkundliche Informationen* -niminen, ulkoasultaan vaatimaton mutta sisällöltään antoisa julkaisu, jota on ilmestynyt jo 45 numeroa.

Kun nimistö tutkimusaineistona kiinnostaa varsin monien tieteenalojen edustajia, tässä voi olla hyvä mainita myös siitä, millä tavoin nimistöntutkimuksen tavoitteet on DDR:ssä määritelty. Läh-

Katsauksia

teenäni on ollut Namenkundliche Informationen 45 (1984). Keskeisimmiksi asioiksi on mainittu seuraavat:

1. Mahdollisimman laaja — aineiston keruuseen, tutkimuksiin ja hakuteosten julkaisemiseen perustuva — tietämys nykyisestä ja aiemmasta nimistöstä.

2. Onomastisen perusteorian kehittäminen yleisen (marxilais-leniniläisen) kielitieteen pohjalta. Tämän teorian avulla pyritään

- selvittämään erisnimien kielelliset erityispiirteet ja luomaan typologia, joka selittää nimien muotoa sekä sitä todellisuutta, joka kuvastuu nimien sisällössä ja nimenannossa;
- valaisemaan nimien ja niiden erilaisten varianttien käyttöä sociolingvistiksestä ja pragmaattisesta näkökulmasta;
- selvittämään erilaisten nimien ja nimityyppien historiaa ja maantieteellistä levikkiä kielihistorian, sanaston historian, »sosiaalishistorian» ja nimi-tradition säilymiseen vaikuttaneiden seikkojen kannalta;
- tutkimaan kielikontaktien vaikutusta nimistöön.

3. Tutkimustulokset pyritään julkaisemaan äidinkielen, historian ja eräiden muiden oppiaineiden opetusta hyödyttävällä tavalla.

Leipzigin kongressin laaja yleisteema »Der Eigename in Sprache und Gesellschaft» sopi edellä esitettyihin puitteisiin hyvin. Itse asiassa Leipzigissa ilmestyi jo 1973 samanniminen teos (Der Name in Sprache und Gesellschaft), ja teema on tuttu myös 1970-luvulla syntyneistä pohjoismaisista tutkimushankkeista asussa »ortnamn och samhälle».

Kongressiin osallistui n. 360 tutkijaa lähes 30 maasta, ja esitelmien määräksi ilmoitettiin kongressin päätöstilaisuudessa 256. Seitsemää plenumsitelmää lukuun ottamatta kuultavaa oli usein samanaikaisesti tarjolla seitsemässä jaoksessa ja peräti kahdessatoista salissa. Jokainen osallistuja saattoi siis kuunnella

noikin kymmenesosan esitelmistä ja osallistua niihin liittyviin keskusteluihin.

Eri esitelmien referointi ei tällaisista syistä voi olla kovin monipuolista; kokonaiskuva kongressin tieteellisestä sisällöstä näkyikin oikeastaan vasta kongressijulkaisuista. Jokaisella kongressilla on kuitenkin oma ilmapiirinsä, ja sitä voi hyvin hahmotella vaikkapa vain plenumsitelmien, referaattijulkaisun ja erilaisten keskustelujen pohjalta.

Nimistöntutkimuksen nykysuunnat näkyvät melko hyvin jo kongressin jaoksista ja eri jaoksiin ilmoitettujen esitelmien määristä (seuraavissa luvuissa ovat mukana myös eri syistä peruuntuneet esitelmät).

1. Onomastinen teoria, metodit ja tieteenhistoria (43)
2. Sosio-onomastiikka, onomastinen pragmatiikka (68)
3. Nimet ja kielihistoria (67)
4. Nimet ja kielikontaktit (55)
5. Nimistö ei-lingvistiksen tieteenalojen aineistona (62)
6. Nimistö (kauno)kirjallisuudessa (37)
7. Nimistö kartografiassa ja kansainvälisessä kommunikaatiossa (19)

Vaikka jotkut esitelmät olisivat yhtä hyvin tai joskus jopa paremmin voineet olla jossakin toisessa jaoksessa, luettelo osoittaa joka tapauksessa sen, että monet uudehkot näkökulmat (erityisesti sociolingvistiset) ovat nykytutkimuksessa keskeisiä ja että nimistö tutkimusaineistona kiinnostaa jatkuvasti ja osittain uudella tavalla myös monien muiden alojen tutkijoita. Tutkimusteoreettiset kysymykset, jotka alkoivat tulla tärkeiksi jo 1960-luvulla, ovat viime aikoina olleet yhä keskeisempiä. Tämä ilmeni hyvin jaoksessa 1. Eri tahoilla on pyritty kehittämään eräänlaista yleistä onomastista teoriaa, mutta vaikka paradigmattiset ovat jo osittain muuttuneet, mistään yleisesti hyväksytystä uudesta teoriasta ei vielä voida puhua.

Esitelmien jakautumiseen tutkimuksen eri aloille vaikuttaa kyllä myös se, missä päin maailmaa kongressi järjestetään.

Tällä kertaa yli puolet osallistujista oli Euroopan sosialistisista maista: Puolasta, Neuvostoliitosta, Tšekkoslovakiasta, Unkarista, Romaniasta, Bulgariasta ja ennen muuta DDR:stä. Isäntämaan osuus oli kaikkiaan hämmästyttävän suuri: lähes kolmannes tutkijoista ja neljännes esitelmistä. Mahtaakohan olla toista maata, josta vastaavassa tilanteessa löytyisi suhteellisesti yhtä paljon nimistöntutkijoita? — Länsi-Saksasta oli kyllä paikalla vahva edustus, viitisenkymmentä tutkijaa, mutta monen muun maan osalta ilmeisesti jo taloudelliset seikat olivat rajoittaneet kongressiin osallistumista. Noin kymmenkunta tutkijaa oli Leipzigissä kuitenkin Ruotsista, Yhdysvalloista, Itävaltasta, Belgiasta ja Kanadasta. Suomalaisia tutkijoita oli mukana neljä.

Plenumsitelmistä useimmat liittyivät onomastisen tutkimuksen teoriaan ja metodeihin. Perinnäistä etymologista tutkimusta edusti oikeastaan vain yksi niistä, itävaltalaisen Maria Hornungin erinomainen katsaus Itä-Alppien alueen nimistökerrostumiin. A. V. Superanskaja Neuvostoliitosta käsitteli osin kriittisesti kongressin teemaan liittyviä näkökohtia. Hänen mukaansa nimistön ja yhteiskunnan rinnastus on pelkkä illuusio; välissä on aina kieli kulttuurisidoksineen.

Folkloristinakin tunnetun W. F. H. Nicolaisenin (Yhdysvallat) plenumsitelmä liittyi sosio-onomastiikkaan. Nicolaisen, joka itse on selvitelty mm. Skotlannin paikannimistöä, tähdensi sitä, että tutkimuksessa tarvitaan perinnäisen etymologisen strategian rinnalle myös nimien käytön systemaattista selvittelyä. Sosio-onomastinen näkökulma sopii tietysti varsinkin henkilönnimistön tutkimukseen. Tältä kannalta asiaa selvitteli etunimien valintaan liittyvistä tutkimuksistaan tunnettu Friedhelm Debus Kielistä. Esitelmän otsikkona oli »Aikamme nimenannon ja nimien käytön pragmaatiikka».

Thorsten Andersson Upsalasta puhui »onomastisesta rekonstruktioista»; hän

tarkoitti rajanvetoa sen suhteen, ovatko nimet myös appellatiivisina käytettyjä ilmauksia vai vain propreina leksikkoon kuuluvia. Proprien asema sekundaareina kielellisinä ilmauksina oli aiheena myös leipzigiläisen Wolfgang Fleischerin esitelmässä.

Mielestäni eniten uutta sisältyi tšekkoslovakialaisen Rudolf Šrámekin plenumsitelmää »Die Kategorie des Allgemeinen in der Namenforschung». Šrámek on tunnettu monipuolisena tutkijana ja uutta luovana teoreetikkona; nyt hän selvitteli erityisesti sitä, millaiset edellytykset nimistöntutkimuksessa on sen taustan ja nykysuunnat huomioon ottaen yleiseen onomastiseen teoriaan. Hän eritteli tähänastisen tutkimuksen pääsuunnat, luetteli yhteisymmärryksen tiellä olevat erilaiset käsitykset eräistä perusasioista ja esitti oman näkemyksensä siitä, millaiselta käsitteelliseltä pohjalta ja millaisia ongelmia selvittämällä yleinen teoria voisi muotoutua. Monet ajatuksista olivat samoja, joihin myös suomalaisessa tutkimuksessa on viime aikoina päädytty. Vaikutelmani kuulijakunnan asenteista oli kuitenkin se, että perinnäiset paradigmat tulevat muuttumaan hitaanlaisesti ja usein ehkä vasta aiempien auktoriteettien väistyttyä.

Nimistöntutkimuksen kansainvälisellä komitealla oli kongressin aikana selvittävänään kaksi hankalaa kysymystä: seuraavasta kongressipaikasta päättäminen ja tähän asti Louvainissa toimineen Nimistöntutkimuksen kansainvälisen keskuksen tulevaisuus. Alan kansainvälisestä yhteistyöstä ja aikakauskirja Onomasta huolehti nimittäin kaikkialla arvostettu mutta vuonna 1982 kuollut ICOSin presidentti prof. H. Draye. Ratkaisut kuitenkin löytyivät. Louvainin keskus jatkaa toimintaansa prof. Karel Roelandtsin ja komitean uuden pääsihteerin Willy van Langendonckin johdolla. Myös aikakauskirja Onoma tulee ilmestymään edelleen Louvainissa, mutta kustannussyistä se muuttuu yhä selvemmin yleismaailmalliseksi onomastiseksi bibliografiaksi. Seuraava kongressi

Katsauksia

järjestetään vuonna 1987, todennäköisesti Quebecissa Kanadassa.

EERO KIVINIEMI